

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Elpymis- ja palautumistukivälineen petostentorjunta

Euroopan unionin rahoittama –
NextGenerationEU

Materiaali perustuu Valtiokonttorin 16.6.2022
järjestämään elpymis- ja palautumistukivälineen
petostentorjuntakoulutukseen tukiviranomaisille

RRF-tukivälineasetus, art. 22, unionin taloudellisten etujen suojaaminen

- Jäsenvaltioiden, jotka saavat tai lainaavat tukivälineestä varoja, on tukivälinettä täytäntöön pannessaan toteutettava kaikki asianmukaiset toimenpiteet unionin taloudellisten etujen suojaamiseksi ja sen varmistamiseksi, että tukivälineestä tuettuihin toimenpiteisiin liittyvä varojen käyttö on sovellettavan unionin oikeuden ja kansallisen lainsäädännön mukaista erityisesti petosten, lahjonnan ja eturistiriitojen ehkäisemisen, havaitsemisen ja korjaamisen osalta. Jäsenvaltioiden on tätä varten varmistettava vaikuttava ja tehokas sisäisen valvonnan järjestelmä ja aiheettomasti maksettujen tai virheellisesti käytettyjen määrien takaisinperintä.
- tarkastettava säännöllisesti, että myönnetty rahoitus on käytetty asianmukaisesti ja että elpymis- ja palautumissuunnitelman mukaisten uudistus- ja investointihankkeiden toimenpiteet on toteutettu asianmukaisesti erityisesti petosten, lahjonnan ja eturistiriitojen ehkäisemisen, havaitsemisen ja korjaamisen osalta.
- toteutettava asianmukaisia toimenpiteitä unionin taloudellisiin etuihin vaikuttavien petosten, lahjonnan ja varainhoitoasetuksessa määriteltyjen eturistiriitojen ehkäisemiseksi, havaitsemiseksi ja korjaamiseksi ja ryhdyttävä oikeudellisiin toimiin vääriin tarkoitukseen käytettyjen varojen takaisinperimiseksi.

Vakavat sääntöjenvastaisuudet

RRF-tukivälineasetuksessa määritellään vakaviksi sääntöjenvastaisuuksiksi petos, lahjonta, eturistiriita ja rahoitussopimusten rikkominen. Tukiviranomaisen tulee osoittaa, että sääntöjenvastaisuuksiin puututaan.

- Petos = Tahallinen teko tai laiminlyönti, jonka tavoitteena on saavuttaa itselle oikeudetonta voittoa tai aiheuttaa muille vahinkoa.
- Lahjonta = Lahjuksen tai muun perusteettoman edun tai edun mahdollisuuden pyytämistä, tarjoamista, antamista tai hyväksymistä joko suoraan tai välillisesti.
- Eturistiriita = Tehtävien puolueettoman ja objektiivisen hoitamisen vaarantuminen.
- Rahoitustukea koskevien sopimusten mukaisten velvoitteiden vakava rikkominen = Tuen käyttäminen muuhun tarkoitukseen kuin mihin sitä on myönnetty.

Petos

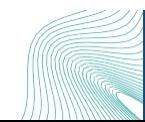
Petoksen havaitseminen voi johtaa rikosilmoituksen tekemiseen riippuen sen vakavuudesta. Petoksia ovat mm.

- Väärien, virheellisten tai puutteellisten ilmoitusten tai asiakirjojen käyttämistä tai esittämistä, josta seuraa, että EU:n talousarvioon sisältyviä varoja nostetaan tai pidätetään oikeudettomasti. *Esim. annetaan virheellistä tietoa yrityksen taloudellisesta tilanteesta rahoitushakemuksen jättämisen yhteydessä.*
- Erityistä velvoitetta rikkoen tapahtuvaa tietojen tahallista ilmoittamatta jättämistä. *Esim. jätetään kertomatta, että hankkeen toteuttamiseen on haettu myös muuta EU-rahoitusta.*
- Dokumenttien väärentäminen.
- Varojen väärinkäyttöä muihin tarkoituksiin kuin ne on alun perin myönnetty. *Esim. rahoitusta ei ole käytetty asianmukaisesti hankkeen toteuttamiseen, havaitaan toimitettujen väliraporttien tai loppuraportin yhteydessä tai hankkeen kirjanpidossa olevista kustannuksista.*

Petosriski-indikaattorit (red flags)

Petoksia voidaan havaita erilaisten petosriski-indikaattoreiden kautta. Ohessa muutama esimerkki hankkeisiin liittyvistä petosindikaattoreista.

- hyvin suuret tai epätavalliset henkilöstökustannukset
- henkilöstökustannukset, jotka eivät vastaa työn edistymistä
- työajanseurantojen muokkaaminen, työajanseurantoja ei löydy
- epäilyttävät laskut
- välillisten kustannusten veloittaminen suorina kustannuksina
- hankintojen pilkkominen
- hankintamenettelyiden puutteellisuus
- yhteydenpito tuenhakijaan/tuensaajaan on hankalaa
- vaikea erottaa tuetaanko tuensaajan normaalia toimintaa vai hanketta
- tilaisuuksista ei löydy osallistujalistoja
- yritys on perustettu juuri ennen tuen hakemista

Petostentorjunnan neljä peruselementtiä

Petostentorjunnassa on neljä keskeistä elementtiä.

- Ennaltaehkäisevät toimet, joilla vähennetään petosten tapahtumisen riskiä. Näitä ovat mm. riskikartoitukset, tuenhakijoiden/tuensaajien tiedotus, henkilöstön kouluttaminen.
- Havaitseminen, valvontatoimenpiteiden, kuten erilaisten tarkistuslistojen ja petosindikaattoreiden avulla havaitut teot/tapahtumat.
- Raportointi, havainnon raportoiminen tukiviranomaisen sisäisten käytäntöjen mukaisesti.
- Jatkotoimenpiteet, mahdollinen takaisinperintä, ilmoittaminen asiamukaisille tahoille, rikosilmoituksen tekeminen.

Petostentorjunta, lahjonta

Rikoslaki sisältää lahjusrikoksia koskevat säännökset. Rikoslaki sisältää nykyisin 14 lahjusrikospykälää. Ne koskevat lahjuksen antamisen ja ottamisen erilaisia muotoja sekä erikseen tekoja, jotka liittyvät poliittiseen toimintaan ja elinkeinotoimintaan.

- Aktiivinen lahjonta tarkoittaa lahjuksen antamista tai tarjoamista.
- Passiivinen lahjonta tarkoittaa lahjuksen vastaanottamista tai pyytämistä.
- Perusmuotoisissa lahjusrikoksissa rangaistukset vaihtelevat sakosta enintään kahden vuoden vankeuteen. Jos lahjus on erityisen arvokas, rikosta voidaan pitää törkeänä. Silloin rangaistuksena on vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta.

Julkiset hankinnat!

Kaksoisroolit, kohtuuttomat referenssivaatimukset, toistuvat alhaiset hinnat, tuttavien suosiminen, pyöröovi-ilmiö (siirtyminen julkiselta sektorilta yksityiselle ja päinvastoin).

Petostentorjunta, lahjonta

Miten lahjontaa voidaan havaita ja ehkäistä?

Organisaatioissa:

- Ohjeistamalla ja kouluttamalla henkilöstöä
- Toimivan riskienhallintamallin luominen ja ylläpitäminen
- Eettisten ohjeiden noudattaminen, Virkamieseettinen toimintaohje (VM)

Omassa toiminnassa:

- Toimi avoimesti ja jaa tietoa. Se tukee demokratiaa ja vähentää korruption mahdollisuuksia.
- Vältä eturistiriitoja ja kaksoisrooleja. Toimintasi pysyy helpommin puolueettomana.
- Muista tasapuolinen kohtelu. Yhteistyökumppanit ovat samalla viivalla, myös tuttavat ja sukulaiset.

Petostentorjunta, eturistiriidat

Eri tasojen kansalliset viranomaiset, jotka osallistuvat suoran, välillisen tai yhteistyöhön perustuvan hallinnoinnin alaiseen

- talousarvion toteuttamiseen
- talousarvion valmistelua koskeviin toimiin
- tarkastuksiin
- varainhoidon valvontaan,

eivät saa ryhtyä toimiin, joiden yhteydessä saattaa syntyä eturistiriita ao. henkilön omien etujen ja unionin etujen välille.

- Toteutettava asianmukaiset toimenpiteet eturistiriitojen syntymisen estämiseen vastuullaan olevissa tehtävissä ja puututtava tilanteisiin, joita voidaan objektiivisesti tarkasteltuna pitää eturistiriitoina.

Velvollisuudet eturistiriidan ilmetessä

Eturistiriitoja koskevat säännöt on pantava täytäntöön kattavalla ennaltaehkäisevällä tavalla, sillä niiden tarkoituksena on estää henkilön joutuminen tilanteeseen, jossa hän käyttäisi valtaansa tavalla, johon hänen oma etunsa vaikuttaa.

- Henkilöiden on pidättäydyttävä toimista, joiden yhteydessä saattaa syntyä ristiriita heidän omien etujensa ja unionin etujen ympärille. Henkilö ei saa päättää julkisen varojen myöntämisestä sellaisen hankkeen toteuttamiseen, johon hän (tai hänen ystävänsä/lähisukulaisansa) osallistuvat tai ovat osallistuneet, eikä arvioida, seurata, valvoa tai tarkastaa tällaista hanketta.
- Toteutettava asianmukaiset toimenpiteet estääkseen eturistiriitojen syntyminen vastuullaan olevissa tehtävissä. Henkilön on pidättäydyttävä päätöksistä, jotka vaikuttavat varojen myöntämiseen hänen omille yhteisöilleen tai hänen lähiomaistensa yhteisöille.
- Toteutettava asianmukaiset toimenpiteet puuttuakseen tilanteisiin, joita voidaan objektiivisesti tarkasteltuna pitää eturistiriitoina. Henkilö ei osallistu mihinkään talousarvion toteuttamisvaiheeseen tai että hänellä ei ole taloudellista etua tai muuta henkilökohtaista etua suhteessa EU-rahoitusta hakevaan yksikköön.
- Eturistiriitatilanteet on aina kirjattava (esim. kokouspöytäkirja). Tällöin voidaan osoittaa että asia on ollut myös esimiehen tiedossa. Dokumentaation tärkeys korostuu!

Petosten ennaltaehkäiseminen, rahanpesudirektiivi

Tosiasiallisella omistajalla ja edunsaajalla tarkoitetaan rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesuun tai terrorismin rahoitukseen, Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 648/2012 muuttamisesta sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2005/60/EY ja komission direktiivin 2006/70/EY kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (EU) 2015/849, jäljempänä *rahanpesudirektiivi*, 3 artiklan 6 kohdassa määritellyjä tahoja.

Tukiviranomaisten tulee kerätä seuraavat tiedot ja toimittaa ne Valtiokonttorille:

- varojen lopullisen saajan nimi
- toimeksisaajan ja alihankkijan nimi, jos varojen lopullinen saaja on hankintaviranomainen julkisia hankintoja koskevan unionin oikeuden tai kansallisen lainsäädännön mukaisesti
- varojen saajan tai toimeksisaajan tosiasiallisen omistajan ja edunsaajan (tosiasiallisten omistajien ja edunsaajien) etunimi (etunimet), sukunimi (sukunimet) ja syntymäaika

Petosten ehkäisemisen ja havaitsemisen työkaluja

- Hallinto- ja valvontajärjestelmän kuvaus
- Tehtävien eriyttäminen (tuen myöntö, maksu, valvonta, takaisinperintä)
- Koulutus ja tietoisuuden lisääminen
- Sähköiset tietojärjestelmät
- Toimivat sisäiset valvontajärjestelmät sekä tuensaajien/tuenkäytön valvonta erilaisin toimenpitein
- Päällekkäisen rahoituksen ehkäiseminen ja havaitseminen
- Lahjonnan ehkäiseminen ja havaitseminen
- Eturistiriitojen ehkäiseminen ja havaitseminen
- Tukien takaisinperintäprosessi, korjaavat toimenpiteet, jälkiseuranta
- Rikosilmoitusten tekeminen sekä ilmoitukset muille viranomaisille ml. OLAF

Petoksista ilmoittaminen

Tukiviranomaisella on velvollisuus ilmoittaa tukivälinevarojen käyttöön liittyvistä rikoksista ja muista sääntöjenvastaisuuksista.

Rikoksista tulee ilmoittaa valtiovarainministeriölle, valtiovarain controller -toiminnoille, Valtiokonttorille ja hallinnonalan ministeriölle sekä valtiontalouden tarkastusvirastolle ja Euroopan petostentorjuntavirastolle, jos kyseessä olisi rikos(epäily), josta tukiviranomaisen on valtiontalouden tarkastusvirastosta annetun lain (676/2000) 17 §:n 1 momentin mukaan velvollisuus tehdä rikosilmoitus.

Mainitun säännöksen mukaan rikosilmoitus saadaan jättää tekemättä vain, jos tekoa on olosuhteet huomioon ottaen pidettävä vähäisenä.

Keskeinen kansallinen lainsäädäntö

- Suomen perustuslaki 731/1999
 - Julkisen vallankäytön perusta, kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Virkavastuu sekä esittelijän vastuu.
- Laki valtiontalouden tarkastusvirastosta 676/2000
 - Ilmoitusvelvollisuus varoihin tai omaisuuteen kohdistuneista väärinkäytöksistä.
- Rikoslaki 39/1889
 - Avustuspetos, törkeä avustuspetos, avustusten väärinkäyttö ja avustusrikkomus.
 - Syytteeseen asettaminen.
- HE Laki Euroopan unionin elpymis- ja palautumistukivälineen hallinnoinnista, valvonnasta ja tarkastuksesta sekä Valtiokonttorista annetun lain 2 §:n muuttamiseksi ja tulotietojärjestelmästä annetun lain 13 §:n väliaikaiseksi muuttamiseksi
- Laki valtiontalouden tarkastusvirastosta (676/2000) 16 § ja 17 § väärinkäytösten ilmoittamisesta

Keskeinen EU lainsäädäntö

- Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2021/241 elpymis- ja palautumistukivälineen perustamisesta
- Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2017/1371 unionin taloudellisiin etuihin kohdistuvien petosten torjunnasta rikosoikeudellisin keinoin
- Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU, Euratom) 2018/1046, unionin yleiseen talousarvioon sovellettavista varainhoitosäännöistä (varainhoitoasetus)
- Komission tiedonanto Ohjeet eturistiriitojen välttämiseen ja hallintaan varainhoitoasetuksen mukaisesti (2021/C 121/01)

Hyödyllisiä sivustoja

- <https://korruptiontorjunta.fi/etusivu>
- [Virkamieseettinen toimintaohje - Valto \(valtioneuvosto.fi\)](#)
- [Ohje vieraanvaraisuudesta, eduista ja lahjoista](#)
- [Torjuntaohjelma 2020–2023 - Harmaa talous & talousrikollisuus \(vero.fi\)](#)
- [EU Funds Anti-Fraud Knowledge & Resource Centre \(europa.eu\)](#)
- [Valtioneuvoston periaatepäätös kansalliseksi korruptionvastaiseksi strategiaksi ja toimenpideohjelmaksi 2021-2023](#)
- [Euroopan meri- ja kalatalousrahasto petostentorjuntasuunnitelma 2014-2020](#)
- [Komission tiedoksianto ohjeet eturistiriitojen välttämiseen ja hallintaan varainhoitoasetuksen mukaisesti](#)